

ВІДГУК

на дисертацію Юхимук Яніни Володимирівни
«Поетика та типологія музичного екфразису у прозі другої половини ХХ –
початку ХХІ сторіччя (компаративний аспект)»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство.

Актуальність обраної дисертанткою теми, вмотивована популярністю й функціональним та змістовим розмаїттям екфрастичного апелювання в прозових творах до музичного матеріалу, видається цілком очевидною, зокрема, з огляду на потенційованість у сучасній науковій проблематиці різнобічного осмислення літературних процесів і явищ інтердискурсивної природи, з-поміж яких доволі продуктивно позиціонується й екфразис, спроможний задати новий горизонт можливої присутності в літературі змістовності мистецтва. Видається важливим усвідомлення Яніною Володимирівною Юхимук релевантності процесуального зрізу екфразису, окресленого в актуальності роботи «розумінням механізму взаємодії суміжних видів мистецтв», одним із яких вважається література (С. 5).

Варто відзначити цілком доцільну розбудову мети дослідження на з'ясуванні природи музичного екфразису, котрий набув нових форм у художній літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття, у зв'язку зі змінами естетичних ідеалів цього часу, що дозволяє дисертантці не лише простежити його тенденції у контексті закономірностей новітнього історико-літературного процесу, а й вказує на якості та властивості висвітленого явища, сприйняті в сенсі внутрішнього фактора цих тенденцій, а також визначального чинника літературної поетики, зокрема, актуалізованої Яніною Володимирівною Юхимук в темі дослідження.

Ареал об'єкту дослідження видається переконливим і ретельно та вдумливо окресленим з огляду на його перспективність у забезпеченні різноспрямованості й повноти аналізу та достовірності отриманих результатів. Водночас, було би доречним урівноваження запланованих опцій конкретизацією національної маркованості тих літератур, до яких апелює дисертантка в останньому з поставлених завдань (С. 8).

Дослідниця органічно поєднує в комплексному підході метод компаративного, генетико-контактного та порівняльно-типологічного аналізу із засадами методології структуралізму і прийоми рецептивної естетики, що може забезпечити належну раціональність та ефективність у дослідженні створених на прозовому матеріалі образів музичного мистецтва. Важливо, що до теоретико-методологічної основи дисертації, поряд із сучасними вітчизняними й зарубіжними дослідженнями суто літературознавчого спрямування, залучені й знакові праці представників філософії, психології, культурології і мистецтвознавства із цілком коректним накресленням плану їхньої ситуативної функціональної сумісності.

Наукова новизна роботи правомірно визначена з позиції аспектуальної цінності у зв'язку з інноваційністю позиціонування власних теоретичних засад

музичного екфразису з розрізненням у його явленнях «екфразису в тексті» та «тексту-екфразису», мотиваційних для виділення рис музичного екфразису і як мистецького прийому, і як жанрового різновиду, а також його внутрішньої типології залежно від відповідних функцій у тексті.

Варто погодитися з безперечним значенням роботи для практичного застосування у лекціях та спецкурсах з української та зарубіжної літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століття, у гуманітарних дисциплінах вищих навчальних закладів, загальноосвітніх середніх шкіл, гімназій та ліцеїв, а також у моделюванні засад досліджень аналогічної проблемної спрямованості.

Усі структурні частини дисертації апробовані як доповіді на п'ятнадцяти наукових конференціях різних рівнів, а також під час її обговорення на засіданнях відділу компаративістики Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України.

Основні положення й результати дослідження викладені у восьми публікаціях, п'ять із яких вийшли друком у фахових виданнях і одна – у зарубіжному виданні (дві публікації – додаткові).

У першому розділі, структурованому п'ятьма підрозділами, пов'язаному з вирішенням проблеми ідентифікації музичного екфразису у прозі, дисертантка ретельно і грамотно оформляє термінологічний апарат дисертації, органічно співвідносить понятійний ряд із метою та завданнями, що підтверджує високий науковий рівень дисертації. Яніна Володимирівна Юхимук переконливо доводить правомірність диференціювання творів музики з-поміж так званих «носіїв» описового зображення (С.19), а також цілком виправдано в дослідженні матеріалу, чию референцію або денотацію визначають різні форми організації виражальних засобів музичного мистецтва, орієнтується на відстоювану Петером Вагнером, підтримувану з-поміж сучасних українських дослідників, зокрема, Михайлом Наєнком, ту модель субординації екфразису, де він декларується в сенсі різновиду інтермедіальності, що посилює потенційну детальність урахування в дослідженні природи музичного мистецтва й сприяє достовірності отриманих результатів. Щоправда, в даному аспекті дослідження було б доцільно рельєфніше позначити ті властивості або якості феномену музики, що спонукають до такого вибору.

В інтегруванні визначальних рис екфразису в єдину понятійну модель, збалансовану орієнтуванням на зміни естетичних ідеалів мистецтва. Яніна Володимирівна, звернувшись до широкого кола класичних і новітніх вітчизняних та зарубіжних наукових здобутків, урахувавши варіювання матеріалу в діахронній перспективі, вибудовує логіку ідентифікації музичного екфразису в літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття і, на її основі, послідовно, з урахуванням інтертекстуального та інтермедіального аспектів природи музичного екфразису, пропонує висвітлення його класифікаційної парадигми.

У даному випадку, окремого застереження потребує очевидна неконтрастність у міркуваннях, підсумованих тезою про приналежність екфразису водночас до інтермедіального та інтертекстуального полів (С.25) відповідного позначення *співмірності* інтертекстуальних та інтермедіальних

властивостей в алгоритмі образної реалізації, власне, екфразису, за якої він зберігає власну самототожність, що, зрештою, сприяло б окремії суттєвій деталізації того механізму взаємодії в екфразисі суміжних видів мистецтв, який дисертантка, з огляду на обраний матеріал дослідження, вважає актуальним.

У другому розділі – «Музичний екфразис у тексті» – логічно компонується матеріал, пов'язаний із осмисленням музичного екфразису як мистецького прийому, із цілком виправданим співвіднесенням напрямів цього осмислення з якістю неміметичності, або міметичності, де слушним критерієм вважаються жанрові якості актуалізованих творів Баха і Бетховена. Відштовхнувшись від тези щодо спорідненості музики з літературою, рушійної для природної взаємодії даних видів мистецтва, дисертантка свідомо відрізняє відтворення в тексті якостей музики, підвладних їхньому опису, від тих інших форм взаємодії, які здавна й самі поцінуються на вагу жанрів окремого синтетичного музично-поетичного мистецтва, добре знаного, зокрема, на прикладі пісні. Вважаємо показовим, що наголошенням аналогії перцептивного виміру літературного твору з музикою на рівні невід'ємного для неї плану виконавчого мистецтва (С. 66) та інструментальної складової (С. 67) на матеріалі роману класика сербської літератури М. Павича «Краєвид, намальований чаєм», попри (мотивовану універсальністю) релятивність рубрик наративності та імагологічності, заявлених з-поміж критеріїв висвітлення, авторці дисертації вдалося обґрунтовано вирізнити актуальну саме для цього матеріалу модель відношення літературного тексту й виражального дискурсу музики, у якому «екфразисом може бути не лише художній опис певного твору мистецтва, а й вербалізована версія шедевр, яка не завжди є результатом перекодування з однієї семіотичної системи в іншу» (С. 68).

Третій розділ – «Музичний текст-екфразис» – Яніна Володимирівна Юхимук присвячує дослідженню музичного екфразису в системі понятійних доміант категорії жанру, адекватних, власне, екфразису й літературному твору загалом. Із даної позиції на зведеному в розділі ефективному масиві історико-літературного матеріалу дисертантка системно простежує визначальні риси форми і змісту екфразису в жанротворчому форматі роману.

Авторка демонструє не лише глибоку обізнаність щодо сформованого на сучасному етапі рецептивного аспекту досліджуваних творів, а й уміння самостійно аналізувати смислоутворювальні особливості нарації, образів і конфліктів, підпорядкованих постульованим у дисертації проявам екфразису. У послідовному орієнтуванні на позиціоновані Т. Бовсунівською критерії визначення роману-екфразису та вихідну для дослідження значимість факту перекодування музичної та літературної знакових систем, дисертантка визначає універсальну матрицю амбівалентного простору музичного роману-екфразису (С. 132) і текстуально обґрунтовує відмінності між творами, чію специфіку позначає у межах роману, що тяжіє до музики (музичного роману) й музичного роману-екфразису. Аналіз виокремлених ситуативних поетикальних втілень музичного екфразису в українській літературі дозволяє авторці визначити явлення смислових вимірів музичного матеріалу в постмодерністській прозі співвідносно з асоціюванням спільних для обох мистецтв понять змісту, форми,

композиції, мотиву, теми, інтонації (С. 146), що варто вважати окремим істотним аргументом у висвітленні обраної теми.

Зауважимо, що в переконанні, ніби «окреме місце у класифікації роману-екфразису посідають романи Павича» (С, 117), доцільно зазначити назви творів, на які поширюється дана теза, оскільки не в усіх романах сербського митця й, зокрема, не в кожному тексті, проаналізованому в праці, виявлені дисертанткою риси екфразису є рівномірними в образному матеріалі й масштабними в ньому настільки, аби претендувати на варіювання жанрової дефініції твору загалом (принципові зауваження з даного приводу широко викладені українською славісткою А.Л. Татаренко в монографії «Поетика форми в прозі постмодернізму (досвід сербської літератури)»).

Між тим, важливо, що низка влучних спостережень над осяжним авторським досвідом різноманітних проявів музичного екфразису в контексті історичного процесу змін у розумінні та визначенні екфразису загалом, дозволила Яніні Володимирівні виокремити, згуртувати й систематизувати знакові факти явлення музичного мистецтва у здобутках мистецтва слова з огляду на критерій екфразису, виявити універсальні риси значимості музичного екфразису, пов'язані з виникненням «ефекту прочиненого вікна» (С, 158), та особливості музичного екфразису в українській, російській, сербській, британській та інших національних літературах і, зрештою, дійти висновку, де фіксується динаміка, за якої «на початку ХХІ століття екфразис як жанровий різновид почав у черговий раз трансформуватися, що призвело до появи ряду прозових творів, у яких авторами закладені смисли музичних» (с.155), а також дедалі більше розширення функцій екфразису (с.152). Дані тези відповідають висвітленню суттєвого аспекту поетики музичного екфразису у прозі другої половини ХХ – початку ХХІ сторіччя.

Виважений підхід Яніні Володимирівни Юхимук підтверджують локальні висновки, якими завершується кожен розділ дисертації.

І хоча в тексті дисертації зустрічаються окремі стилістичні огріхи (наприклад, С. 19, 21, 67, 78, 152, 158), слід окремо відзначити загальне незмінне дотримання дисертанткою наукового стилю викладу матеріалу дослідження, що, зокрема, сприяє його переконливості й ефективності сприйняття.

Видається доцільним наведений у додатках реєстр опорних термінологічно-категоріальних одиниць, актуальних для врахування найдетальніших нюансів змісту висвітленого екфразистичного досвіду, названий дисертанткою «Словником мистецтвознавчих термінів». Між тим, у заголовку було б доречніше відобразити помітну перевагу в цьому реєстрі категорій музикознавства, зокрема, формулюванням «Словник музикознавчих термінів», а також додати джерело даних, за яким укладений даний словник.

Автореферат належним чином відображає основні положення та зміст дисертації, яка за обсягом, структурою і корпусом опрацьованого матеріалу підготовлена згідно з вимогами до такого типу досліджень.

Висловлені зауваження не зменшують ваги опрацьованих історико-літературних фактів, наукової якості представленої роботи й цінності отриманих результатів.

Вважаю, що за актуальністю, науковою новизною, теоретичним значенням, суттєвістю наукових положень та висновків, дисертація «Поетика та типологія музичного екфразису у прозі другої половини ХХ – початку ХХІ сторіччя (компаративний аспект)» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, зі змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 656 від 19.08.2015 року, а її авторка – Яніна Володимирівна Юхимук – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство.

Офіційний опонент,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської
філології Інституту філології
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Білик Н.Л.

Підпис засвідчую.
Секретар
"28" _____ 2017 р.